

राज्ञी स्त्री रात्रः पत्नी स्त्रीपुं स्त्री वा रात्रते राज-कर्मिन्
स्त्रीपुं वा । (रात्री) । राजपत्न्याम् । स्त्रीयं राजकर्मण्यस्यां
१४४० पत्न्यां मेदि० । १४४१ स्त्रीपुं ।

राज्यम् न० राज्ञो भावः कर्म वा राजन्+वत् नञोप० ।
१ राजकर्मणि २ राजभावे च ३ जनपदे शब्दः ।
"राजाधिपत्यं" राज्यं स्यात् राजात्पत्यं दगन्तव्ये ।
यतश्चक्रे महेशानि । महाशानाज्यस्य चते परदातन्मोक्षे
४ राजप्राप्ताधिपत्ये च । [प्रजाशासनार्थे ।

राज्यधरा स्त्री इत० अच्युता । राज्यभारे राजकर्मण्य
राज्याङ्गम् न० इत० । स्वायत्तान्तरात्पुत्रकोपराज्यदुर्गमदण्डपति-
त्येषु कष्टस्य राज्यस्योपायेषु । "परस्मैलोपकारीदं व-
त्माङ्गं" राज्यस्य चते । अनात्तराङ्गे दुर्गाणि कोनो
दण्डश्च पञ्चमः । एताः प्रगतवत्तद्वत् विजिगीषोश्चदा-
भूताः । एताः पञ्च तथा नित्यं वञ्चनं प्रविधीयन्ति ।
वञ्चनमिति राजानित्युवाच दण्डव्यतिः । योरन्ये चो
तद्वत् च म्रुयते शब्देवेदिनः" शब्दः ।

राटि पुंरट्-रथ् । (शराज) । विजये अमरः । २ बुद्धे स्त्री
हेमच० वा स्त्रीपुं । पृथोः टस्य डत्वम् । राटिरथ्युक्ताद्ये
राट् पुं रट्-वञ् पृथोः डत्वम् । देशभेदे (राट्) स्त्री
क तत्त्वम् ।

राडा स्त्री रट्-वञ् पृथोः डत्वम् । प्रतीभेदे "गौडं राडम-
वत्तनं निरुधना तत्रादि राडा प्रतीति" प्रतीपचन्द्रोदयः ।
राडीय किं राडो निवासोऽयं "दङ्गाष्टः" मात्रः । राट-
देशोद्भवः ।

रात्रि(त्री) स्त्री रा-त्रिप् वा स्त्रीपुं । १ राज्यां मन्त्रां
कालः यामिष वा कालमप्यत्रात्र अदर्शनयोग्ये काले
२ हरिद्रावाहं पुरः । "मासेन च मनुज्याणां पितृणां
तदहर्निशम् । क. के दिनं लोकं शुक्ले रात्रिः
पकीर्तिताः" इति । पर० कां २ शुक्लपक्षे काले "वत्त-
नो दिनं प्रोक्तं रात्रिः स्यात् दक्षिणायने" इत्युक्ते
। नो दक्षिणायनकाले ऽ काले च ।

रात्रिकार पुं रात्रिं करोति । (रात्रि) रात्रौ करः किरणो-
त्थ वा । १ शब्दे हेमच० २ कपूर्त्ति च ।

रात्रि(श्च)चर पुंरपी० रात्रौ चरा च चर-ट् डच् चम् वा ।
रात्रये अमरः । । "क्यातिर्ज्ञानं" स्त्री स्त्रीपुं । २ निशा-
चारिणि त्रि० टालक स्त्रियां टच् ।

रात्रिजागर पुं स्त्री० रात्रौ भगतिं । (रात्रि) । १ कपूर्त्ति हेमच०
स्त्रियां स्त्रीपुं २ निशाजागरणवत्तत्त्वम् । ३ । ७४० ।

१ रात्रौ जागरणे पुं ।

[कीटभेदे राजनि० ।

रात्रिजागरद् पुं रात्रौ जागरं ददाति दा-क । मयके
रात्रिपुष्पम् न० रात्रौ पुष्पति पुष्प-वच् ७४० । ७४१
रात्रिनि० । [हारा० २ कपूर्त्ति च ।

रात्रिमणि पुं रात्रौ मणिरिव दीप्रमत्तात् । १ कपूर्त्ति
रात्रिवासम् न० रात्रौ वास इवाच्चादकम् । ११ अन्वगारे शब्दवा०
रात्रौ परिधेयं वाहः शाक० । २ रात्रौ परिधेये वस्त्रे च ।
रात्रिविगम पुं इत० । १ राजन्यवसाने तदुपचक्षिते २ प्र-
भातकाले च शब्दवाचा ।

रात्रिविशिष्टगामिन् पुं रात्रौ विशिष्टं विशिष्टं गच्छति
गम-णिनि । चक्रवाके राजनि० तत् स्त्रियां स्त्री
स्त्रीपुं । [चप् । कुक्कुटे शब्दच० स्त्रियां स्त्रीपुं ।

रात्रिवेद पुं स्त्री० रात्रिं रात्रियेषु वेदयति रवेण विद-णिच्
रात्रिसूक्तम् न० रात्रिषु त्रयोदशादिदिनेषु विशिष्टं सूक्तम् ।
त्रयोदशाहादिषु विशिष्टे यामभेदे तत्र चाद्यंवादिक्तं फलं
प्रतिष्ठादिषु च विशिष्टाद्यात् अर्गफलमिति जै० १११ ।

१७॥८ काले चकर्मितम् । "यद्यपि रात्रिशब्देन अथैव
ज्योतिरथैव गौरित्यादिवाक्येन विशिष्टानि सौम्याणि कर्मा-
ण्युच्यन्ते द्वाद्वादशाहदूर्ध्वभाविनश्च त्रयोदशरात्रचतुर्दशरा-
त्रादयश्च सञ्चविंशेराः रात्रिसञ्चपदवाच्यान्त्रयोदशचतुर्दशरा-
त्रादयो यस्मिन् सञ्चविंशेरे च त्रयोदशरात्र इति व्युत्-
पत्तेः तथापि बहुवचनान्तरात्रिशब्देन रात्रिसञ्चस्यते
"एता विंशतिं रात्रौः इति प्रथमात्" त० गो० ।

"फलमात्रेयो निर्देशादशुभो ह्यनुमानं स्यात्" जै० सू० ।
निर्देशादर्थवादेन फलस्य निर्देशात् फलमर्थवादोक्तम्
कालेय आह अशुभो यत्त्रयोदशादिषु फलान्तरा-
त्तनुमानं अर्गफलकल्पनम्" इ० । "निर्देशात् प्रतिष्ठैव
फलत्वेन विवक्ष्यते" तथा च प्रतिष्ठाकाम आशुभा वक्षते
प्रतिष्ठाकामो ज्योतिषा यजेत इत्यादिश्रुतिपदचटिता एव
विषयः कल्पन्ते आशुभा न तु अर्गकामादिपदचटिताः
तत्त्वतो । रात्रिसञ्चन्यायोऽपि आशुवादिकफलान्वयाद्यैः ।

रात्रिहरम् पुं रात्रौ हरिं इव शुभत्वात् । शैतोपपत्ते शब्दच०
रात्रान्त त्रि० रात्रान्तः टटिज्ययुक्तः । निशाटटिज्यन्ते
आकाशे । २ रात्रौ रोगजनकटिज्यन्ते (रात्रिवाचा) च ।

रात्रि(श्च)राध-कर्त्तरि कर्मणि वा क्त । १ शिष्टे शपके च हेम०
रात्रान्त पुं रात्रिः शिष्टः अन्तो निर्धयो स्यात् १४० ।

संभवविषये वाटिदमित्यनिराकराद्दृष्टव्यार्थपक्षप्रति-
पादके श्वाको अमरः ।